

Un "incunable" de l'antiga República de Venècia

Orto Botanico de Pàdua

El jardí botànic de Pàdua és a l'origen de tots els jardins botànics del món i representa el bressol de la ciència, dels intercanvis científics i de la comprensió de les relacions entre la natura i la cultura. Ha contribuït llargament al progrés de nombroses disciplines científiques modernes i, especialment, de la botànica, la medicina, la química, l'ecologia i la farmàcia." Amb aquestes paraules, la Unesco va incloure, el 1997, el Jardí Botànic de Pàdua a les llistes de Patrimoni de la Humanitat. Ser-hi no és tan fàcil; en aquest club excels, només hi entren aquells béns culturals o naturals als quals s'ha reconegut un valor universal excepcional.

A banda de les virtuts d'aquest indret, sorprèn la seva continuïtat en el temps. Creat el 1545, és el jardí botànic més antic del món occidental encara en actiu i que es troba en el mateix lloc d'origen. El seu impulsor va ser un metge naturalista anomenat Francesco Bonafede, que, amb el suport del Senat de la República de Venècia i aprofitant el prestigi de la Universitat de Pàdua, va crear un jardí pensant en la seva utilitat didàctica de cara a l'ús de les plantes medicinals. Aquest pensament es va materialitzar ben aviat: el 1552 ja s'hi cultivaven unes 1.500 plantes diferents.

CIÈNCIA I SALUT

En aquella època, l'existència d'una institució d'aquest tipus no responia a una ànsia de prestigi, sinó a una necessitat vital: les plantes eren el component principal dels medicaments. El seu estudi vinculava, doncs, botànica i medicina, i, en definitiva, representava una garantia de salut per a la població. Els coneixements sobre les propietats de les plantes es basaven en textos antics. Aquests textos, tot i ser

Avinguda principal del jardí

Palmera de Goethe

venerats pel seu prestigi, contenien errades de transcripció, que suscitaven interpretacions com a mínim dubtoses. Per això, la possibilitat d'observar les plantes directament i fonamentar-se en un coneixement empíric era una eina d'avenç i de seguretat.

Amb el pas dels anys, el jardí va esdevenir un veritable centre de ciència i, entre d'altres, va acollir les activitats de l'Escola Clínica per a la difusió de l'anatomia humana. En el segle XVIII, el jardí assoleix les seves dimensions actuals, alhora que van adquirint enorme importància els estudis de botànica. El 1834, el nombre de plantes arriba a 16.000. Cal

assenyalar, a títol de curiositat, que va ser en aquest indret on es van introduir a Itàlia, per primer cop, la patata, l'acàcia, el gira-sol i el gessamí. Sens dubte, els nombrosos intercanvis comercials de la República de Venècia amb regions llunyanes van afavorir l'arribada d'espècies ahir exòtiques, avui habituals.

El jardí es va construir en uns terrenys que inicialment eren dels monjos benedictins de Santa Giustina. El nucli originari va consistir en l'anomenat Hortus Sphaericus, de 85 metres de diàmetre. En aquest cercle, s'hi inscriu un quadrat que es divideix, al seu torn, en quatre quadrats més, separats per dos vials perpendiculars disposats segons els punts cardinals. Avui en dia, cada quadrat té una font central i està subdividit en un total de 250 parcel·les que dibuixen diferents formes geomètriques. Durant els inicis del segle XVIII es basteixen les quatre entrades monumentals i diverses estàtues que formen la configuració arquitectònica externa. Cent anys després es cons-

truïran els hivernacles, dos de clima càlid i vuit de clima temperat. Un d'aquests hivernacles conserva encara avui la seva estructura original.

RIQUESA I VARIETAT

Malgrat les seves modestes dimensions, el jardí botànic de Pàdua ofereix uns itineraris plens de riquesa. En els partaerres centrals de l'antic Hortus Sphericus es troben les col·leccions sistemàtiques: el primer quarter –el Quarto del Tamarix– està dedicat a les plantes monocotiledònies; en els altres tres –Quarto del Ginkgo, Quarto dell'Albizia, Quarto della Magnolia– hi ha una mostra molt àmplia de plantes dicotiledònies, representatives de la flora d'Itàlia i d'altres zones del món.

Recollint la tradició dels seus orígens, un sector important de l'Orto Botanico està dedicat a les plantes medicinals, tant les que han tingut importància històrica, però que ja no s'utilitzen, com també les que encara mantenen els seus usos terapèutics. Al costat dels noms de les plantes, hi consten les seves propietats medicinals. En una altra de les parcel·les, s'hi ha plantat recentment una col·lecció de plantes verinoses, tant de la flora espontània com d'ús ornamental, amb finalitat bàsicament didàctica.

A les basses que hi ha a diversos llocs de l'Orto Botanico, s'hi cultiven plantes aquàtiques exòtiques. El secret radica en la temperatura de l'aigua: les basses s'alimenten d'un pou termal, d'on l'aigua brolla a una temperatura constant de 26 graus. També s'ha de remarcar la col·lecció de plantes carnívores, de les quals se'n cultiven unes trenta espècies. En els hivernacles, s'hi troben col·leccions de plantes suculentès, que a l'estiu es treuen a l'exterior; una interessant mostra de més de 150 orquídiès, i una selecció de les espècies més destacades de falgueres.

Per la seva antiguitat, l'Orto Botanico de Pàdua pot presumir d'exemplars que podem qualificar d'històrics. Per exemple, trobem una palmera (*Chamaerops humilis* var. *arborescens*) plantada el 1585, con-

Basses de plantes aquàtiques

guda com a "palmera de Goethe": el poeta alemany, després d'haver-la observat, va escriure, el 1786, l'assaig "La metamorfosi de les plantes". En les respectives parcel·les centrals, hi trobem un ginkgo del 1750 i una magnòlia del 1786. Fins al 1984, en què va ser atacat per fongs, hi va viure un exemplar d'aloc (*Vitex agnus-castus*) que ja existia el 1550 i que era usat pels monjos de Santa Giustina per les seves suposades propietats anafrodisíaques. A la zona de l'arborètum hi ha un plàtan oriental del segle XVII que va sobreviure a la caiguda d'un llamp que li va provocar una cicatriu on cabien unes quantes persones. Finalment, i com a mostra d'un passat encara més remot, hi ha exposat un tronc de roure pèñol (*Quercus robur*) petrificat, datat de l'any 700 a. de C.

En els darrers anys, i per primer cop a Itàlia, s'ha introduït un itinerari per als invidents amb plantes seleccionades que poden ser palpades i olrades. A més, els que el segueixen tenen a la seva disposició un text en braille que dóna informació sobre cada planta en concret.

PROTECCIÓ DEL JARDÍ

Una de les principals virtuts d'aquest jardí ve del fet que les diferents generacions que n'han tingut cura han procurat respectar les estructures originàries de les instal·lacions. El mèrit és que això s'ha dut a terme sense oblidar les necessitats científiques del moment. Per exemple, una de les funcions actuals se centra en el manteniment de la biodiversitat a través de la conservació de les espècies vegetals que estan en perill a la regió del Vèneto.

En raó de funcions com aquesta i també de l'estètica, es parla sovint de la possibilitat d'ampliar el jardí en els espais circumdants. Avui, si més no, ningú discuteix que cal una mena de cinturó verd al voltant d'un indret emblemàtic com aquest. L'inici d'una certa activitat immobiliària a la zona podria comprometre en el futur l'expansió del jardí, i, amb això, el desenvolupament de la seva comesa. Aquest problema recorda, salvant les distàncies, les proteccions deficientes que presenten les zones adjacents a alguns espais naturals encara que hagin estat declarats patrimoni nacional. En aquest cas, però, la declaració de Patrimoni de la Humanitat hauria de ser una raó de pes suficient perquè qüestions d'aquest tipus ni s'haguessin de plantejar.

Albert Punsola

Fitxa tècnica

Adreça: Via Orto Botanico, 15.
35123 Padova

Telèfon: 00 39 049 82 72 119

A. e.: ortob@ux1.unipd-it

Web:

<http://www.bio.inipd.it/~cisms/orto.html>

Superfície: 21.960 m²

Horaris de visita: a l'hivern, de dilluns a divendres de 09.00 a 13.00; a l'estiu, de dilluns a diumenge de 09.00 a 13.00 i de 15.00 a 18.00.

Preu: 5.000 lires (3.500 preu reduït)

Activitats didàctiques: visites guiades per a grups, itineraris per a invidents.